

پژوهشنامه‌ی اقتصاد کلان

علمی - پژوهشی

سال دوازدهم، شماره‌ی ۲۴، نیمه‌ی دوم ۱۳۹۶

بررسی نقش و اثرات سرمایه‌گذاری خصوصی و عمومی بر اشتغال در استان‌های

ایران: با رویکرد گشتاورهای تعمیم‌یافته

* کیومرث سهیلی

** شهرام فتاحی

*** سعیده محمدی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۶/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۵/۰۸

چکیده:

با توجه به اهمیت سرمایه‌گذاری در بخش‌های اقتصادی و تأثیر آن بر متغیرهای کلان اقتصاد از جمله تولید و اشتغال و با توجه به محدودیت منابع در اقتصاد، بررسی میزان کارایی سرمایه‌های به کار رفته در جامعه توسط بخش خصوصی و دولتی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. لذا در این پژوهش به بررسی اثرات سرمایه‌گذاری خصوصی و عمومی بر اشتغال در ۳۰ استان کشور و طی دوره زمانی ۱۳۹۴-۱۳۸۴ با استفاده از روش گشتاورهای تعمیم‌یافته و در سه مدل مختلف؛ اشتغال بخش خصوصی، دولتی و کل پرداخته شده است. نتایج برآورد مدل اشتغال خصوصی حاکی از بهبود بازار اشتغال ناشی از افزایش سرمایه‌گذاری خصوصی می‌باشد که این رابطه مثبت نه تنها در دوره جاری وجود دارد بلکه تابعی از سرمایه‌گذاری دوره گذشته نیز هست. در برآورد مدل اشتغال عمومی، تأثیر سرمایه‌گذاری عمومی در دوره جاری و گذشته بر اشتغال این بخش منفی و معنادار بوده است. به عبارتی سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته توسط دولت طی دوره زمانی مورد بررسی نتوانسته است باعث بهبود بازار اشتغال و برطرف کردن معضل بیکاری در کشور شود. این نتیجه حتی در مدل کلی اشتغال نیز مشهود است، بررسی همزمان سرمایه‌گذاری خصوصی و عمومی و تأثیر آن بر اشتغال کل، نشان از اثر مثبت سرمایه‌گذاری خصوصی و اثر منفی سرمایه‌گذاری عمومی بر اشتغال کل است.

واژه‌های کلیدی: سرمایه‌گذاری خصوصی، سرمایه‌گذاری عمومی، اشتغال، روش گشتاورهای تعمیم-

یافته، استان‌های ایران

طبقه‌بندی JEL: E22, E24, C33

* نویسنده مسئول - دانشیار گروه اقتصاد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. ksohaili@razi.ac.ir

** دانشیار گروه اقتصاد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. sh_fatahi@yahoo.com

*** کارشناس ارشد توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی، گروه اقتصاد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

s.mohamadi393@gmail.com

۱- مقدمه

رشد روزافزون جمعیت و پایین بودن ظرفیت‌های تولید و سرمایه‌گذاری، باعث بوجود آمدن اشتغال پایین در استان‌های کشور در دهه اخیر شده و اذهان را به این فکر واداشته است که برای ساماندهی اقتصادی و افزایش اشتغال، برنامه‌ریزی‌ها و سیاست-گذاری‌ها در چه جهتی باید صورت گیرد. برای تعیین مناسب‌ترین گزینه جهت اشتغال-زایی و با توجه به نقش انکارناپذیر سرمایه در تأمین اشتغال، باید تأثیر سرمایه‌گذاری در ایجاد فرصت‌های شغلی در اقتصاد موردنظر مشخص باشد. با به کارگیری صحیح سرمایه و ترکیب آن با دیگر عوامل تولید و استفاده بهینه از منابع محدود می‌توان ظرفیت تولید را افزایش داد به عبارت دیگر، توسعه فعالیت‌های اقتصادی بدون فراهم‌سازی شرایط افزایش تشکیل سرمایه در این فعالیت‌ها امکان‌پذیر نخواهد بود. شکی نیست که لازمه این امر، کارا عمل کردن بخش دولتی و مشارکت فعال بخش خصوصی در فرایند سرمایه‌گذاری است (حجتی، ۱۳۸۰). کارائی بالاتر سرمایه‌گذاری‌های انجام شده توسط بخش خصوصی و استفاده بهینه از منابع موجود در اقتصاد، کاهش دخالت مستقیم دولت در فعالیت‌های اقتصادی به منظور کاهش انحصار و افزایش رقابت، آزادسازی بودجه دولت از فشار مالی شرکت‌های دولتی از جمله علل گرایش به این سیاست خصوصاً در کشورهای در حال توسعه می‌باشد. در واقع اشتغال متغیری است که تابع عوامل اقتصادی و غیر اقتصادی متعددی است که از میان عوامل اقتصادی به طور حتم سرمایه‌گذاری چه در بخش عمومی و چه در بخش خصوصی سهم بسزایی دارد. (امیرنژاد و همکاران، ۱۳۹۴).

از آنجایی که در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران، سرمایه‌گذاری دولتی عموماً یک ابزار سیاستی به شمار می‌آید، در میان سیاست‌مداران و طراحان اقتصادی این کشورها، این اعتقاد وجود دارد که سرمایه‌گذاری دولتی محرک مؤثری برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی بوده و در نتیجه ابزار قدرتمندی برای سیاست‌های رشد و ثبات اقتصادی و اشتغال می‌باشد. استدلال می‌شود که سرمایه‌گذاری دولتی یا در امور زیربنایی انجام شود،

یا موجب افزایش تقاضا برای تولیدات بخش خصوصی شود و یا موجب افزایش درآمد ناخالص داخلی و پس انداز ملی شود، باعث افزایش سرمایه‌گذاری خصوصی می‌گردد. اما باید به این نکته توجه شود که سرمایه‌گذاری دولتی علاوه بر کاهش منابع بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری، در صورتی که در تولید کالاهائی که با تولیدات بخش خصوصی رقابت می‌کند انجام شود، از سرمایه‌گذاری خصوصی می‌کاهد. به عبارت دیگر جانشینی جبری به وقوع می‌پیوندد.

سرمایه به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل تولید، دارای نقش مهمی در فعالیت‌های مولد و محرک تولید و اشتغال‌زایی است. با توجه به کمیابی منابع و از جمله سرمایه در اقتصاد کشور، شناخت کانال‌های اثرگذاری سرمایه‌گذاری بر تولید و اشتغال و چگونگی اثرگذاری آن دارای اهمیت است. تحلیل اثر سرمایه‌گذاری بر میزان اشتغال‌زایی و درآمد در هر یک از بخش‌های اقتصادی برای برنامه‌ریزی‌های بلندمدت در جهت استفاده هر چه بهتر از منابع دارای اهمیت است (افقه و همکاران، ۱۳۹۳). از همین روست که سرمایه‌گذاری یکی از ضروریات اساسی در پیشرفت اقتصادی هر کشور می‌باشد و واقعیتی که نمی‌توان از آن چشم‌پوشی کرد آن است که دستیابی به نرخ بالای اشتغال، احتیاج به سرمایه‌گذاری دارد. افزایش سرمایه‌گذاری می‌تواند منجر به افزایش بنیه اقتصادی کشور، کاهش واردات، افزایش ذخایر ارزی و حرکت سریع‌تر به سوی پیشرفت اقتصادی گردد و می‌تواند راهنمایی‌های مفیدی را در اختیار سیاست‌گذاران در جهت تخصیص منابع قرار دهد (حاجی و عسگری، ۱۳۹۰). در این مقاله اثر سرمایه‌گذاری خصوصی و عمومی بر اشتغال در ۳۰ استان در بازه زمانی ۱۳۸۴-۱۳۹۴ با استفاده از روش پانل پویا^۱ انجام گرفته است. نوآوری این پژوهش علاوه بر استفاده از داده‌های ترکیبی استان‌های ایران، تفکیک و بررسی مجزای سرمایه‌گذاری خصوصی و عمومی بر اشتغال در سه مدل؛ اشتغال کل، اشتغال عمومی و اشتغال خصوصی است. در کنار سرمایه‌گذاری از متغیرهای مستقل

^۱ Dynamic panel

دیگری نیز همچون؛ میانگین حداقل حقوق و دستمزد، درآمد سرانه و نرخ شهرنشینی نیز استفاده شده است.

لذا سازمان‌دهی این مقاله به صورت زیر می‌باشد: در ادامه مروری بر مبانی نظری سرمایه‌گذاری و اشتغال و همچنین رابطه‌ی بین این دو متغیر خواهد شد، در بخش سوم به بررسی مطالعات داخلی و خارجی انجام شده در این حوزه، پرداخته می‌شود. در بخش چهارم روش تحقیق و متغیرهای مدل معرفی می‌شود. در بخش پنجم یافته‌های تجربی پژوهش ارائه و در بخش پایانی نتیجه‌گیری و پیشنهاداتی مطرح خواهد شد.

۲- ادبیات نظری پژوهش

۲-۱- نظریه‌های سرمایه‌گذاری

در مورد سرمایه‌گذاری نظریه‌های مختلفی وجود دارد که هر یک به طریقی کوشیده‌اند تا عوامل تعیین‌کننده سرمایه‌گذاری و تشکیل سرمایه را معرفی نمایند.

اصل شتاب پیش از اینکه یک نظریه کامل سرمایه‌گذاری باشد، یک توضیح از سیکل‌های تجاری بوده است، به ویژه توسط هارود، برای تحلیل سیکل‌های تجاری به کار برده شده و توسط ساموئلسون، ارتباط متقابل بین اصل شتاب و مفهوم ضریب تکاثر، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نظریه نئوکلاسیک سرمایه‌گذاری که توسط جورجسون^۱ در دهه ۱۹۶۰ مطرح شد، به دنبال آن بود که رفتار سرمایه‌گذاری را با استفاده از نظریه بهینه‌سازی متعارف در اقتصاد خرد توضیح دهد، همچنین نظریه کامل‌تری نسبت به نظریات شتاب و نظریه کینز باشد. اساس این نظریه نئوکلاسیک سرمایه‌گذاری، آن است که برای تعیین موجودی مطلوب سرمایه نیاز به توسل به فروض غیر واقعی مانند ثابت بودن نسبت سرمایه به تولید نیست، بلکه موجودی مطلوب سرمایه با استفاده از اصول بهینه‌سازی تولید در اقتصاد خرد قابل استخراج است. در سال ۱۹۲۶، نظریه‌ای به نام

^۱ George W.

نظریه سرمایه‌گذاری Q برای تحلیل سرمایه‌گذاری توسط جیمز توبین^۱ ارایه شد که عمدتاً بر بازار سهام و قیمت‌گذاری سهام در آن تمرکز دارد. این نظریه، دیدگاهی را در مورد تصمیمات سرمایه‌گذار، در انتخاب پروژه سرمایه‌گذاری مطرح می‌کند که در مقایسه با الگو اصلی شتاب عقلایی‌تر به نظر می‌رسد، بدین معنی که این نظریه به طور اجمالی به سه جنبه فراموش شده در الگو اصل شتاب اشاره می‌کند. یکی از این موارد مسئله وقفه‌ها و هزینه‌های تعدیل است که در زمان سرمایه‌گذاری این محدودیت‌ها باید در نظر گرفته شود. دومین نکته مربوط به شکل‌گیری انتظارات مربوط به هزینه‌ها و دریافت‌های آینده است و بالاخره سومین نکته، ناظر بر ریسک و ارزیابی آن توسط بازار است. در الگوی جریان نقدی سرمایه‌گذاری تفاوت الگو جریان نقدی با الگوهای قبلی سرمایه‌گذاری در تشخیص این واقعیت نهفته است، که سرمایه‌گذاران به سه منبع اصلی وجوه مالی متکی‌اند. جریان نقدی داخلی، اوراق قرضه و فروش سهام و اینکه هزینه استفاده هر یک از این منابع، میزان درآمد و بازدهی این منابع را نشان می‌دهد. جریان نقدی برای بنگاه‌های اقتصادی در واقع از سود بعد از پرداخت مالیات به اضافه ذخیره استهلاک صورت می‌گیرد، که با پرداخت سود سهام کمتر به سهامداران تأمین مالی می‌شود شیوه الگوی خودهمبستگی بر پایه عدم به کارگیری تولید، قیمت‌ها یا مالیات‌ها برای توضیح مخارج سرمایه‌گذاری مبتنی است، سرمایه‌گذاری با یک تأخیر از طریق مخارج سرمایه‌گذاری گذشته توضیح داده می‌شود. نتایج مطالعات در نظریه‌های سرمایه‌گذاری کلاسیکی، نئوکلاسیکی و کینزی نشان می‌دهد که انواع گوناگون نظریه‌های سرمایه‌گذاری که برای مسایل متفاوتی تنظیم و طراحی شده‌اند در واقع مکمل یکدیگر بوده و تناقضی بین آنان وجود ندارد. به طور کلی از مجموعه نظریات سرمایه‌گذاری استنتاج می‌شود که، ادبیات اقتصادی سرمایه‌گذاری کاملاً غنی است و انواع

¹ James Bob

مختلف این الگوها با درصدی از موفقیت برای کشورهای مختلف به کار گرفته شده است (خسروی و پژویان، ۱۳۹۰، ص ۹۵).

۲-۲- مفهوم و اهمیت سرمایه‌گذاری

سرمایه‌گذاری یکی از عوامل مهم و موثر بر رشد اقتصادی است که می‌تواند با افزایش توان تولیدی کشور، به بهبود اشتغال و کاهش بیکاری نیز کمک کند. سرمایه‌گذاری به عوامل مختلفی بستگی دارد که از میان آن‌ها میزان درآمد، نرخ بهره، امنیت، فضای کسب و کار مناسب، حضور دولت و نهادهای عمومی غیردولتی در اقتصاد و حاکمیت نقش مهم‌تری نسبت به سایر عوامل ایفا می‌کنند. برای جستجوی فرصت‌های مناسب سرمایه‌گذاری در یک منطقه باید ابتدا جایگزین‌های آن را بهتر شناسایی کرد و سپس راجع به فرصت‌های موجود اظهارنظر کرد. درآمد افراد، شرکت‌ها و یک کشور از عوامل مهم مؤثر بر سرمایه‌گذاری است که ارتباط مثبتی با میزان سرمایه‌گذاری دارد. به عبارت دیگر هرچه درآمد افراد، شرکت‌ها و یا یک کشور افزایش یابد، سهم سرمایه‌گذاری نیز در کشور (متناسب با میل نهایی به سرمایه‌گذاری) افزایش خواهد یافت. در سال‌های اخیر کاهش درآمدهای دولت در نتیجه کاهش قیمت جهانی نفت و بالابودن مخارج جاری دولت موجب شده است سهم سرمایه‌گذاری‌های دولتی مخصوصاً در پروژه‌های عمرانی نسبت به قبل، با کاهش مواجه شود. کمبود سرمایه‌گذاری‌های دولتی مخصوصاً در تهیه و تجهیز زیرساخت‌های عمرانی کشور یکی از مواردی است که می‌تواند روی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی نیز تاثیر منفی برجا بگذارد. رکود گسترده اقتصادی که تقریباً از انتهای سال ۱۳۹۱ در کشور شروع شده و به تدریج بخش‌های مختلف اقتصادی را درگیر کرده، نیز باعث شده است شرکت‌های دولتی و خصوصی نه تنها رغبتی به سرمایه‌گذاری‌های جدید از خود نشان ندهند، بلکه در تأمین سرمایه در گردش خود برای فعالیت‌های جاری نیز با مشکلات متعددی مواجه گردند. گسترده‌تر شدن رکود مخصوصاً در بخش‌هایی چون مسکن باعث از بین رفتن برخی کسب‌وکارها و کاهش قابل‌ملاحظه سرمایه‌گذاری در این حوزه‌ها شده است. اما یکی از متغیرهای بسیار

مهمی که روی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی مخصوصاً طی سه سال اخیر تأثیر منفی قابل‌توجهی برجای گذاشته است، نرخ‌های سود بالای بانکی است که هم راستا با گسترش رکود اقتصادی، موجب خروج سرمایه از بخش‌های مولد اقتصادی و حرکت بخش عمده‌ای از سرمایه‌ها به سمت بانک‌ها شده است. عاملان اقتصادی از جمله مردم، در پاسخ به سیاست‌های اقتصادی و محرک‌های محیطی، کاملاً به شیوه عقلایی رفتار کرده و در این شرایط طبیعی است که رکود در سایر بازارها، افراد را به سمت سودهای بانکی تضمین شده و بدون ریسک حرکت می‌دهد. در شرایط حاضر به سختی می‌توان کسب‌وکار و یا زمینه سرمایه‌گذاری را پیدا کرد که سود قطعی ۲۰ الی ۲۵ درصد را بدون تحمل هیچ‌گونه ریسکی به سرمایه‌گذار ارائه نماید، درحالی‌که سپرده‌گذاری در بانک‌های ایران، این پیشنهاد شگفت‌انگیز را به سپرده‌گذاران می‌دهد و خیال آن‌ها را از تولید و ریسک‌های مرتبط با آن راحت می‌کند. پس بی‌راه نیست اگر گفته شود یکی از مهمترین عوامل کاهش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در اقتصاد ایران، سودهای بالای پرداختی به سپرده‌گذاران در بانک‌ها است. واقعیت آن است که نظام بانکی یک کشور، نقش قلب را در سیستم اقتصادی بازی و همانگونه که قلب با رساندن خون به تمام اندام و سلول حیات آن‌ها را تضمین می‌کند، سیستم بانکی نیز باید حیات بخش‌ها و فعالان اقتصادی کشور را با عملکرد صحیح خود تضمین کند که متأسفانه چنین نمی‌کند و فقط سود خود را جست‌وجو می‌کند نظام بانکی ایران در حال حاضر از دو سو به تولید و سرمایه‌گذاری در کشور آسیب وارد می‌سازد: ۱- با گرفتن سود (و به عبارت بهتر بهره) بالای بانکی، هزینه تولید را بالا می‌برد و برای تداوم بقای خود، بقای کسب‌وکارها را به مخاطره انداخته است صرف‌نظر از شرایط دشوار کسب تسهیلات و ضمانت‌های سنگین و بهره‌های بالا، یکی از عوامل مهم افزایش شاخص قیمت کالاها در بخش تولید نیز سودهای بانکی است که در هزینه تمام شده محصولات شرکت‌ها به حساب می‌آید و سبب کاهش قدرت رقابت‌پذیری آن‌ها در بازارهای داخلی و خارجی می‌گردد برخی

محققان برآورد می کنند بین ۲۰ الی ۵۰ درصد از هزینه های تولید کالاها و خدمات به طور مستقیم و غیرمستقیم به بهره های بانکی مرتبط است. ۲- با پرداخت سود قطعی و یا علی الحساب به سپرده ها، جریان سرمایه گذاری و تولید را در کشور به امری کم بازده و پرریسک تبدیل کرده است و با این کار حتی به اشتغال نیز صدمه زیادی وارد ساخته است.

۳-۲- مفهوم و اهمیت اشتغال

موضوع اشتغال و دستیابی افراد به شغل موردنظر از اساسی ترین نیازهای یک جامعه محسوب می شود. اشتغال در تمامی مباحث اقتصادی، یک بحث کلیدی و استراتژیک است، زیرا تأمین یا عدم تأمین اشتغال نیروی انسانی می تواند اثرات مثبت و منفی در چگونگی دستیابی به توسعه هر کشور داشته باشد. اشتغال عاملی است که باعث می شود از تمام نیرو و توانمندی های فکری- فیزیکی انسان استفاده شود (قدیری معصوم، ۱۳۸۴، ۱۵۴)

روند توسعه اقتصادی- اجتماعی هر کشور را در نهایت منابع انسانی آن تعیین می کند. در همین راستا بهره برداری کامل و مناسب از منابع انسانی هر کشور باید به عنوان یکی از اهداف راهبردی توسعه در نظر گرفته شود (کرباسی و همکاران، ۱۳۷۸، ۳۱). ولی در کشور ما از این عامل استفاده بهینه ای نمی شود و به همین لحاظ بازار کار با مشکلات زیادی مواجه است که عدم استفاده از این همه نیروی انسانی، ضعف ایمان به کار و وجدان کاری از آن جمله است؛ اشتغال، مجموعه فعالیت هایی است که در یک دوره معین در مقابل آن مزدی پرداخت می شود. به بیان دیگر اشتغال عبارتست از بکارگیری منطقی نیروهای متخصص کارآمد در مشاغل تخصصی و تطبیق آن ها با موقعیت های تخصصی مورد لزوم سازمانی، به نحوی که اشتغال صحیح آن ها، نیل به هدف های سازمانی را ممکن سازد (دهقان، ۱۳۸۰، ۹). چالش های اشتغال نه تنها یکی از مهم ترین مسائل اجتماعی روز در کشور به شمار می آید، بلکه با توجه به میزان رشد جمعیت در

دو دهه گذشته می‌توان آن را مهمترین چالش اجتماعی چند دهه آینده نیز به حساب آورد (زاهدی مازندرانی، ۱۳۸۳، ۱).

اصولاً اشتغال افرادی که به سن کار می‌رسند یک الزام سیاسی-اجتماعی است؛ زیرا اشتغال نوعی معرف و مجوز زندگی مستقل می‌باشد به همین دلیل با وجود آنکه اقتصاددانان، تأمین اشتغال کامل در کنار رشد مداوم اقتصادی، تثبیت سطح قیمت‌ها و موازنه تراز پرداخت‌ها را از اهداف چهارگانه اقتصادی بیان می‌کنند، اما به اتفاق، اشتغال کامل را مهمترین آنها می‌دانند (مهدوی عادل، ۱۳۸۰، ۹۲). نقش اشتغال در پویایی زندگی انسان انکارناپذیر است و می‌توان آن را کانون ارتباطات انسانی و اجتماعی تلقی نمود (احمدی و یزدخواستی، ۱۳۸۵، ۲).

۲-۴- عوامل مؤثر بر اشتغال

از عوامل مؤثر در اشتغال می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: توانمندسازی جمعیت (آموزش نیروی کار)، بهره‌گیری پایدار از منابع، توجه به توسعه و مشارکت بخش خصوصی، تشویق به سرمایه‌گذاری و برقراری تسهیلات بانکی و جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی، بازنگری در قوانین حاکم بر بازار کار، اولویت دادن به فناوری کاربر تولید و راهبرد توسعه مبتنی بر صنعت، به خصوص در صنایع کوچک و متوسط، ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی در کنار بخش کشاورزی، ایجاد صنایع کوچک و صنایع دستی در روستاها، جایگزینی نیروی کار داخلی به جای نیروی کار اتباع خارجی و ترتیب دادن اخراج کارگران خارجی، توجه به صنعت توریسم و اکوتوریسم، استفاده از تکنولوژی سازگار، توسعه ارتباطات جهت دستیابی به بازار.

۳- ادبیات تجربی پژوهش

۳-۱- مطالعات خارجی

آرستین و همکاران^۱ (۱۹۹۸) در مطالعه‌ای به بررسی تاثیر کمبود سرمایه بر بیکاری کشور انگلستان پرداختند، آن‌ها در تحقیق خود به این نتیجه دست یافتند که موجودی سرمایه از مهم‌ترین عوامل تاثیرگذار بر بیکاری بلندمدت است. این دو همچنین رابطه همگرایی بیکاری و موجودی سرمایه را بررسی و رابطه تعادلی بلندمدت را بین این دو متغیر برآورد کردند که وجود رابطه معکوس بین بیکاری و موجودی سرمایه را در بلندمدت نشان می‌دهد.

البرفلد و همکاران^۲ (۲۰۰۴) در مقاله‌ای با عنوان "سرمایه گذاری مستقیم خارجی عمودی، رفاه و اشتغال" تاثیر FDI عمودی بر اشتغال در کشور مبدا و مقصد را بررسی کردند، آن‌ها نشان می‌دهند که تعداد شرکت‌های چند ملیتی و میزان تولید شرکت‌های چند ملیتی بر تقاضا برای نیروی کار در کشور مبدا تاثیر مثبت دارند.

بیوگلسدیجک و همکاران^۳ (۲۰۰۸)، در مطالعه‌ای با عنوان "تاثیر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی افقی و عمودی بر رشد اقتصادی کشور میزبان" برای سال‌های (۲۰۰۳-۱۹۸۳) شرکت‌های چندملیتی افقی و عمودی آمریکا به ۴۴ کشور میزبان با استفاده از روش GMM به این نتیجه رسیدند که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی افقی و عمودی دارای اثر مثبت و معناداری بر رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه دارد.

چادوری و بانرجی^۴ (۲۰۱۰) به بررسی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در زمین‌های کشاورزی، رفاه و بیکاری در یک اقتصاد در حال توسعه با استفاده از یک مدل تعادل عمومی سه‌بخشی، با وجود همزمان بیکاری نیروی کار ماهر و غیرماهر پرداختند. نتایج تجزیه و تحلیل این است که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشاورزی نه تنها رفاه

^۱. Aristin et al

^۲. Elberfeld et al

^۳. Bioless and colleagues

^۴. Chadori and Banerjee

ملی را به صراحت بهبود می‌بخشد بلکه مشکل بیکاری هر دو نوع نیروی کار را کاهش می‌دهد.

ساینی و همکاران^۱ (۲۰۱۲) در مطالعه‌ای با عنوان "سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و رشد اقتصادی: شواهدی جدید در رابطه با نقش بازارهای مالی" برای سال‌های (۲۰۰۵-۱۹۷۵)، با استفاده از مدل رگرسیون آستانه‌ای به این نتیجه رسیدند که تاثیر مثبت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر روی رشد اقتصادی وجود دارد.

احمد^۲ (۲۰۱۲) در مطالعه‌ای با عنوان "آیا سرریز جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی روی رشد اقتصادی مالزی مؤثر است؟" در بازه زمانی سال‌های (۱۹۹۹-۲۰۰۸) با استفاده از روش OLS نشان داد که جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و نهاده‌های استفاده شده دارای اثر منفی بر بهره‌وری کل عوامل تولید هستند.

جود و لوآنا پاپ سیلاقی^۳ (۲۰۱۶) به بررسی مطالعه‌ای با عنوان "اثرات اشتغال از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی: شواهد جدیدی از کشورهای اروپای شرقی و مرکزی" پرداختند. این مقاله به بررسی نقش FDI به عنوان یک عامل تعیین‌کننده استخدام دولتی با استفاده از یک مدل تقاضای نیروی کار پویا برای یک پنل از ۲۰ کشور اروپایی شرقی و مرکزی طی دوره ۲۰۱۲-۱۹۹۵ می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهد که FDI منجر به یک پدیده تخریب خلاق می‌شود. معرفی تکنیک‌های صرفه‌جویی کار منجر به اثر اولیه منفی بر اشتغال می‌شود. در حالی که ادغام عمودی مترقی وابسته خارجی به اقتصاد محلی سرانجام به سوی یک اثر بلندمدت مثبت هم‌گرا می‌شود.

۳-۲- مطالعات داخلی

بلالی و خلیلیان در سال (۱۳۸۲) در تحقیقی با عنوان "تاثیر سرمایه‌گذاری بر اشتغال-زایی و تقاضای نیروی کار در بخش کشاورزی ایران"، به بررسی و تعیین تاثیر سرمایه-

^۱. Sayney et al

^۲. Ahmed

^۳. Jude and Loana Fun Rally

گذاری بر ایجاد اشتغال در بخش کشاورزی پرداخته‌اند. در این تحقیق بر اساس رهیافت تقاضای نیروی کار و با استفاده از روش آزمون همگرایی یوهانسون به مطالعه موضوع پرداخته شده است. نتایج حاصل نشان داده است که متغیرها دارای شرایط آزمون همگرایی هستند و در بین آنها یک بردار همگرایی یا رابطه تعادلی بلندمدت وجود دارد. برای بررسی پویایی‌های کوتاه‌مدت و ارتباط آن با روابط بلندمدت از الگوهای تصحیح خطای برداری استفاده شده که نتایج آن رابطه‌ی مثبت بین سرمایه‌گذاری و اشتغال را در بخش کشاورزی نشان می‌دهد.

حسن‌زاده (۱۳۸۴) تحقیقی را با عنوان "تاثیر اثر سرریز سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (شکاف بهره‌وری) بر اشتغال در صنایع کارخانه‌ای ایران" انجام داده است که در این تحقیق با استفاده از داده‌های صنایع کارخانه‌ای به تفکیک گروه دو رقمی ISIC- بین سالهای ۱۳۷۶-۱۳۸۳، به روش ادغام داده‌های سری زمانی مقطعی، اثر سرریز سرمایه- گذاری مستقیم خارجی بر صنایع کارخانه‌ای آزمون شده است نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که اثر سرریز سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در صنایع مربوط به نفت، به صورت افزایش در تقاضا برای نسبت نیروی کار ماهر به غیر ماهر خواهد بود، اما این اثر در مورد صنایع دیگر مشاهده نمی‌شود.

کميجانی و قويدل (۱۳۸۵) تحقیقی را با عنوان "اثر سرریز سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در اشتغال ماهر و غیر ماهر بخش خدمات ایران" انجام داده‌اند در این تحقیق، اثر شکاف بهره‌وری نیروی کار زیر بخش‌های خدمات ایران با کشورهای توسعه‌یافته، بر نسبت نیروی کار ماهر به غیر ماهر در هنگام ورود شرکت‌های چند ملیتی (اثر سرریز)، با استفاده از مدل ادغام داده‌ها (تلفیقی از داده‌های سری زمانی و مقطعی)، در بین سال- های ۱۳۷۶-۱۳۸۳ نشان داده شده است. نتایج نشان می‌دهد که در هنگام ورود شرکت‌ها چند ملیتی، بنگاه‌های خدماتی فعال در بخش‌های خدمات، می‌توانند با استخدام بیشتر نیروی کار ماهر، بهره‌وری نیروی کار خود را افزایش و با بنگاه‌های خارجی رقابت کنند (اثر سرریز).

نصایبان (۱۳۸۵) تحقیقی را با عنوان "نقش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر اشتغال ایران" انجام داده است. در این تحقیق با استفاده از روش ادغام داده‌های سری‌زمانی - مقطعی و بهره‌گیری از آمار سال‌های ۸۳-۱۳۷۲، تابع تقاضا برای نیروی کار در سه بخش عمده اقتصاد ایران (کشاورزی-صنعت و خدمات) همراه با آمار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در این سه بخش برآورد شده است، نتایج نشان می‌دهد که تاثیر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر اشتغال نیروی کار به صورت کلی در دوره مورد مطالعه معنی‌دار نیست اما تاثیر این پدیده بر اشتغال نیروی کار ماهر در بخش خدمات مثبت و تاثیر آن بر اشتغال نیروی کار ماهر (در دوره مورد مطالعه) در بخش صنعت منفی ارزیابی می‌شود.

افقه و همکاران (۱۳۹۳) تحقیقی را با عنوان "اثر سرمایه‌گذاری بر اشتغال و درآمد در بخش صنعت با استفاده از الگوی خود بازگشت برداری" انجام داده‌اند. در این تحقیق پس از بررسی و شناخت ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری بخش صنعت ایران، با استفاده از مدل خود بازگشت برداری، وجود رابطه بلندمدت بین سرمایه‌گذاری، اشتغال و درآمد در بخش صنعت مورد بررسی قرار می‌گیرد نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که متغیرهای مورد بررسی در بخش صنعت شرط آزمون همگرایی را دارا بوده و ارزش افزوده و بهره‌وری نیروی کار نسبت به سرمایه اهمیت نسبی بیشتری داشته و درصد بیشتری از تغییرات اشتغال و درآمد بخش صنعت را توضیح می‌دهند.

امیرنژاد و همکاران (۱۳۹۴) تحقیقی را با عنوان "بررسی اثر ارزش افزوده و سرمایه‌گذاری بر اشتغال بخش کشاورزی" انجام داده‌اند که در این تحقیق طی دوره زمانی ۱۳۹۱-۱۳۶۵ به بررسی اثرات بلندمدت و کوتاه‌مدت این دو عامل بر اشتغال بخش کشاورزی پرداخته شده است. برای برآورد مدل جهت دستیابی به هدف مطالعه از روش اقتصادسنجی و الگوی خودرگرسیون با وقفه توزیعی (ARDL) استفاده شده است. نتایج برآوردها نشان داد که در بلندمدت، یک میلیارد ریال افزایش در ارزش افزوده

باعث کاهش اشتغال به میزان ۵۶ نفر و یک میلیارد ریال افزایش در سرمایه گذاری باعث افزایش اشتغال به میزان ۸۸ نفر می شود.

با مطالعه تحقیقات صورت گرفته داخلی و خارجی بر روی موضوع مورد بررسی در این مقاله می توان گفت که اثر سرمایه گذاری بر اشتغال به عنوان یکی از موضوعات کلیدی در رفع بیکاری جوامع مورد توجه است. نکته بارز در این مطالعه تفکیک اثرات سرمایه گذاری به دو بخش خصوصی و عمومی و استفاده از داده های استانی به منظور تجزیه و تحلیل دقیق روابط بین متغیرهاست. از سوی دیگر استفاده از مدلی که از متغیرهای با وقفه در کنار متغیرهای سطح قرار گرفته اند می تواند به درون زایی متغیرها و اثرات دوره قبل و دوره جاری جهت ارائه سیاست گذاری های بهبود بازار اشتغال موثر واقع شود.

۴- روش تحقیق

در این تحقیق برای جمع آوری ادبیات موضوع از مطالعات کتابخانه ای استفاده شده است. به منظور تجزیه و تحلیل عوامل تعیین کننده اشتغال در استان های ایران از تکنیک های داده های پنل استفاده خواهد شد. مدل این تحقیق بر اساس مطالعه جود و لوآنا پاپ سیلاقی (۲۰۱۶) برای یک پنل از ۲۰ کشور اروپایی شرقی و مرکزی طی دوره ۲۰۱۲-۱۹۹۵ می باشد و به صورت فرم تابعی زیر است:

به طوری که:

$$\ln(L)_{i,t} = \alpha_0 + \alpha_1 \ln(L)_{i,t-1} + \alpha_2 \ln(y)_{i,t} + \alpha_3 \ln(y)_{i,t-1} + \alpha_4 \ln(w)_{i,t} + \alpha_5 \ln(w)_{i,t-1} + \alpha_6 \ln(GInv)_{i,t} + \alpha_7 \ln(GInv)_{i,t-1} + \alpha_8 \ln(PInv)_{i,t} + \alpha_9 \ln(PInv)_{i,t-1} + \alpha_{10} \ln(UR)_{i,t-1} + \varepsilon_{i,t} \quad (3)$$

$\ln(L)_{i,t}$: لگاریتم نرخ اشتغال که به صورت نسبت شاغلان جمعیت ده ساله و بیشتر به کل جمعیت فعال ده ساله و بیشتر و برحسب درصد می باشد.

$\ln(y)_{it}$: لگاریتم تولید ناخالص داخلی واقعی سرانه که براساس شاخص قیمت سال پایه ۱۳۹۰ و برحسب هزار ریال به نفر محاسبه شده است.

$\ln(w)_{i,t}$: لگاریتم میانگین دستمزد روزانه با پایه سنواتی کارگران مشمول قانون کار که در تعداد روزهای کاری ضرب شده و به صورت سالانه در مدل قرار گرفته است. این متغیر براساس شاخص قیمت سال پایه ۱۳۹۰ و برحسب هزار ریال می‌باشد.

$\ln(GInv)_{i,t}$: لگاریتم سرمایه‌گذاری عمومی واقعی که به صورت عملکرد اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (عمرانی) و برحسب میلیارد ریال می‌باشد.

$\ln(PInv)_{i,t}$: لگاریتم سرمایه‌گذاری خصوصی واقعی که به صورت وزنی از تولید ناخالص هر استان محاسبه شده است و بر اساس مجموع سرمایه‌های صورت گرفته در بخش ساختمان و ماشین آلات است و برحسب میلیارد ریال می‌باشد.

$\ln(UR)_{i,t}$: لگاریتم نرخ شهرنشینی که به صورت نسبتی از جمعیت شهری به کل جمعیت هر استان و برحسب درصد محاسبه می‌شود.

α_0 و ε_{it} به ترتیب عرض از مبدأ و جمله اخلاص مدل برآوردی می‌باشد. لازم به ذکر است به دلیل درون‌زایی متغیرهای مورد بررسی در این پژوهش از وقفه‌های متغیرها نیز در برآورد مدل استفاده شده است تا تغییرات دوره گذشته و جاری هر متغیر بر متغیر وابسته سنجیده شود.

در این مطالعه، به منظور نشان دادن اثرات دقیق سرمایه‌گذاری عمومی و خصوصی بر اشتغال، تلاش شده است اشتغال را به دو صورت اشتغال خصوصی و عمومی در معادلات استفاده شود تا اثرگذاری هر یک به تفکیک بررسی شده و متناسب با نتایج برآوردی پیشنهاداتی ارائه گردد. لذا در این مطالعه سه معادله شامل؛ اشتغال کل، اشتغال خصوصی و اشتغال عمومی برآورد خواهد شد.

همچنین در این مطالعه، به منظور جمع‌آوری داده‌های اشتغال از نتایج آمارگیری نیروی کار موجود در مرکز آمار، داده‌های سرمایه‌گذاری و درآمد سرانه از حساب‌های ملی- منطقه‌ای و سالنامه‌های استانی، داده‌های دستمزد از اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی

برای ۳۰ استان کشور (به غیر از استان البرز به دلیل نبود داده‌ها در طول دوره زمانی انتخابی) و برای یک دوره ۱۱ ساله ۱۳۹۴-۱۳۸۴ استفاده شده است.

۵- برآورد الگو و یافته‌ها

۵-۱- نتایج آزمون‌های ریشه واحد پانلی

یکی از مشکلات عمده در رگرسیون سری‌های زمانی پدیده رگرسیون ساختگی است. مسأله رگرسیون ساختگی می‌تواند برای مدل تلفیقی و پانلی نیز همانند مدل‌های سری‌زمانی مطرح گردد. لذا قبل از برآورد مدل، لازم است مانایی متغیرهای مورد استفاده در مدل و همچنین وجود هم‌انباشتگی بین متغیرها بررسی شود. به‌منظور بررسی مانایی متغیرها از آزمون‌های ریشه واحد پانلی لوین، لین و چو^۱ (۲۰۰۲)، ایم، پسران و شین^۲ (۲۰۰۳)، فیلیپس و پرون^۳ (۱۹۸۸) و آزمون دیکي فولر^۴ (۲۰۰۱) استفاده شده است. نتایج این آزمون‌ها در جدول (۱) ارائه شده است. فرضیه صفر این آزمون‌ها، بیانگر نامانایی متغیرها است.

جدول ۱: نتایج حاصل از آزمون‌های ریشه واحد پانلی (با در نظر گرفتن عرض از مبدأ)

متغیرها	طول وقفه	آماره آزمون LLC	آماره آزمون IPS	آماره آزمون ADF	آماره آزمون PPF
lnL	۰	-۲/۳۰۲۵ (۰/۰۱۰۷)	۰/۵۷۶۵ (۰/۷۱۷۹)	۶۵/۶۹۳۸ (۰/۲۸۶۲)	۶۳/۰۶۷۵ (۰/۳۶۸۴)
D(lnL)	۱	-۱۵/۰۵۸۶ (۰/۰۰۰۰)	-۷/۹۶۳۵ (۰/۰۰۰۰)	۱۷۹/۵۷۹ (۰/۰۰۰۰)	۲۲۸/۸۰۶ (۰/۰۰۰۰)
lnW	۰	۸/۱۴۱۸۸ (۱/۰۰۰۰)	۶/۲۸۱۳۶ (۱/۰۰۰۰)	۴/۶۶۵۶۴ (۱/۰۰۰۰)	۲/۳۸۷۱۷ (۱/۰۰۰۰)
D(lnw)	۱	-۵/۸۴۶۶۲ (۰/۰۰۰۰)	-۰/۱۴۳۰۹ (۰/۴۴۳۱)	۴۶/۰۸۱۶ (۰/۸۷۰۷)	۱۱۱/۵۰۶ (۰/۰۰۰۰)
D(lnW,2)	۲	-۳۳/۰۱۳۵	-۱۳/۹۸۶۸	۲۹۳/۵۶۱	۲۵۸/۰۲۸

^۱. Levin, Lin and Chu (LLC)

^۲. Im, Pesaran and Shin (IPS)

^۳. Phillips & Perron (PP)

^۴. Dicky Fuller (ADF)

بررسی نقش و اثرات سرمایه‌گذاری خصوصی و عمومی ۱۳۷

(۰/۰۰۰۰)	(۰/۰۰۰۰)	(۰/۰۰۰۰)	(۰/۰۰۰۰)		
۷۹/۱۰۰۴ (۰/۰۴۹۹)	۸۷/۰۳۷۱ (۰/۰۱۲۸)	-۲/۶۹۴۳۹ (۰/۰۰۳۵)	-۱۰/۱۱۴۰ (۰/۰۰۰۰)	۰	Inpinv
۲۵/۹۰۴۵ (۱/۰۰۰۰)	۲۰/۵۳۵۶ (۱/۰۰۰۰)	۳/۳۹۹۹۸ (۰/۹۹۹۷)	۲/۰۷۶۰۷ (۰/۹۸۱۱)	۰	Inginv
۲۸۸/۴۷۴ (۰/۰۰۰۰)	۱۰۳/۷۱۵ (۰/۰۰۰۴)	-۳/۳۱۱۱۵ (۰/۰۰۰۵)	-۷/۲۲۷۶۰ (۰/۰۰۰۰)	۱	D(Inginv)
۶۹/۹۱۱۱ (۰/۱۷۹۰)	۴۴/۳۶۸۶ (۰/۹۳۴۷)	۱/۱۳۰۱۰ (۰/۸۷۰۸)	-۲/۰۳۸۳۶ (۰/۰۲۰۸)	۰	Igdp
۲۵۹/۲۵۱ (۰/۰۰۰۰)	۲۲۴/۸۱۲ (۰/۰۰۰۰)	-۱۰/۰۳۶۰ (۰/۰۰۰۰)	-۲۱/۷۵۱۵ (۰/۰۰۰۰)	۱	D(Igdp)
۲۵۲/۳۲۷ (۰/۰۰۰۰)	۱۵۹/۳۳۷ (۰/۰۰۰۰)	-۹/۳۸۶۷۸ (۰/۰۰۰۰)	-۸/۲۳۹۸۵ (۰/۰۰۰۰)	۰	IUR

* اعداد بالا ضرایب آماره آزمون‌های مربوط به متغیرها و اعداد داخل پرانتز احتمال آنها می‌باشد. مأخذ: نتایج تحقیق

بررسی مقادیر آماره‌های محاسبه شده و احتمال پذیرش آن‌ها نشان می‌دهد که متغیرهای سرمایه‌گذاری خصوصی و نرخ شهرنشینی در سطح مانا بوده و دارای میانگین، واریانس و ساختار خودکواریانس ثابت هستند. لذا فرضیه صفر مبنی بر نامانایی متغیرها در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد می‌شود. سایر متغیرها در سطح مانا نبوده ولی با یکبار تفاضل‌گیری مانا شدند. البته در مورد دستمزد این مانا بودن با دوبار تفاضل‌گیری بدست آمد.

۲-۵- نتایج آزمون هم‌انباشتگی پانلی

از آنجاکه متغیرهای الگو طبق آزمون‌های ریشه واحد جواب یکسانی در مورد مانایی متغیرها گزارش نمی‌دهند، برای پرهیز از وجود رگرسیون کاذب در تخمین‌ها، باید هم-انباشتگی بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل موردبررسی قرار گیرد. برای این منظور جهت بررسی و وجود رابطه تعادلی بلندمدت بین متغیرهای الگو از آزمون هم‌انباشتگی

کائو^۱ (۱۹۹۹)، که بر پایه ی انگل-گرنجر است، استفاده می شود. فرضیه صفر این آزمون، عدم وجود هم‌انباشتگی است. نتایج در جدول (۲) ارائه شده است

جدول ۲: نتایج حاصل از آزمون هم‌انباشتگی کائو

سطح احتمال	آماره t	آماره ADF
۰/۰۰۰۰	-۸/۳۸۴۰۶۴	معادله اشتغال کل
۰/۰۰۰۰	-۴/۱۹۶۰۶۶	معادله اشتغال خصوصی
۰/۰۰۰۰	-۵/۱۱۵۷۰۷	معادله اشتغال عمومی

مأخذ: نتایج تحقیق

با توجه به نتایج جدول (۲)، وجود هم‌انباشتگی بین متغیرهای الگو رد نخواهد شد و فرضیه صفر مبنی بر وجود هم‌انباشتگی تأیید می شود. بنابراین وجود رابطه ی تعادلی بلندمدت و عدم وجود رگرسیون کاذب نیز بین متغیرهای الگو تأیید خواهد شد.

۳-۵- برآورد مدل‌ها و تعیین ضرایب

در این مرحله با توجه به اینکه در هر سه مدل اشتغال، یک وقفه از متغیر وابسته در محل متغیرهای توضیحی وجود دارد، لذا با استفاده از روش گشتاورهای تعمیم‌یافته تک‌مرحله‌ای آرلانو و باند (۱۹۹۱) تحت نرم‌افزار استتا تخمین زده شده است. کلیه متغیرهای توضیحی به غیر از متغیرهای وقفه‌دار وابسته، برون‌زا می باشند. متغیرهای برون‌زا متفاوت از متغیرهای ابزاری در نظر گرفته شده‌اند. لازم به ذکر است تخمین‌ها براساس فرض همسانی واریانس‌ها ارائه شده‌اند. نتایج آزمون سارگان، وجود ناهمسانی در جملات خطا و همچنین اعتبار محدودیت بیش از حد شناسایی شده را رد می کند. لذا اعتبار متغیرهای ابزاری در مدل‌های برآوردی تأیید می شود. نتایج آزمون آرلانو و باند نشان‌دهنده وجود خودهمبستگی مرتبه اول و رد خودهمبستگی مرتبه دوم در جملات خطای تفاضلی مرتبه اول است و بدین ترتیب باید مدل و یا ابزارهای مورد استفاده مورد بررسی مجدد قرار گیرد. نتایج آزمون والد نیز حاکی از اعتبار و معنادار

^۱. Kao

بررسی نقش و اثرات سرمایه‌گذاری خصوصی و عمومی ۱۳۹

بودن کلیه‌ی ضرایب برآوردی است و لذا فرضیه صفر مبنی بر صفر بودن تمام ضرایب در استان‌های کشور در سطح معناداری یک درصد رد می‌شود. نتایج حاصل از تخمین مدل-ها در جداول (۴)-(۶) ارائه شده است

جدول ۴: نتایج حاصل از برآورد معادله اشتغال خصوصی به روش گشتاورهای تعمیم‌یافته

متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره Z	سطح احتمال Z
لگاریتم اشتغال خصوصی با یک دوره وقفه	۰/۳۴۳۰	۰/۰۶۲۳	۵/۵۰	۰/۰۰۰
لگاریتم سرمایه‌گذاری خصوصی	۰/۰۱۰۳	۰/۰۰۵۲	۱/۹۶	۰/۰۵۰
لگاریتم سرمایه‌گذاری خصوصی با یک دوره وقفه	۰/۰۲۴۸	۰/۰۰۵۴	-۴/۵۲	۰/۰۰۰
لگاریتم درآمد سرانه	۰/۰۲۹۸	۰/۰۱۰۶	۲/۸۰	۰/۰۰۵
لگاریتم درآمد سرانه با یک دوره وقفه	۰/۰۲۳۳	۰/۰۱۲۸	۱/۸۱	۰/۰۷۰
لگاریتم میانگین حداقل دستمزد	۰/۰۷۲۷	۰/۰۱۶۴	۴/۴۲	۰/۰۰۰
لگاریتم میانگین حداقل دستمزد با یک دوره وقفه	۰/۰۵۱۸	۰/۰۱۵۱	-۳/۴۱	۰/۰۰۱
لگاریتم نرخ شهر نشینی	۰/۰۵۳۶	۰/۰۱۵۲	۳/۵۳	۰/۰۰۰
لگاریتم نرخ شهر نشینی با یک دوره وقفه	۰/۲۶۵۵	۰/۰۳۷۳	۷/۱۰	۰/۰۰۰
عرض از مبدأ	۱/۱۸۱۷۲۱	۰/۳۷۰۶۳۲	۳/۱۹	۰/۰۰۱
آزمون‌های تشخیص و درستی مدل				
آزمون سارگان - Sargan test				
آزمون خودهمبستگی سریالی آرانو و باند	AR(1)		۱۷/۰۹۳۰	۰/۱۴۶۱
Arellano-Bond test	AR(2)		-۳/۹۷۷۱	۰/۰۰۰۱
			۰/۷۱۶۹۹	۰/۴۷۳۴
آزمون والد - Wald test				
			۲۷۵/۷۰	۰/۰۰۰۰

منبع: نتایج تحقیق

نتایج حاصل از برآورد معادله اشتغال خصوصی نشان می‌دهد، با افزایش یک درصد در حجم سرمایه‌گذاری خصوصی، اشتغال خصوصی به میزان ۰/۰۱ درصد افزایش می‌یابد. همین رابطه برای سرمایه‌گذاری خصوصی دوره گذشته نیز مثبت و معنادار هست، به عبارتی با افزایش حجم سرمایه‌گذاری خصوصی دوره گذشته، اشتغال در دوره جاری

۰/۰۲ درصد افزایش می‌یابد. این نشان‌دهنده آن است که با افزایش تولید و موجودی سرمایه، ظرفیت‌های تولید افزایش و موجب بالا بردن نرخ اشتغال در بخش خصوصی می‌شود. از سوی دیگر، با افزایش انگیزه و تمایل سرمایه‌گذاران خصوصی، می‌توان انتظار داشت که استفاده از نیروی کار غیرفعال در استان‌ها افزایش یافته و در نتیجه نرخ اشتغال نیز افزایش خواهد یافت.

درآمد سرانه در سطح و با یک دوره تفاضل دارای رابطه مثبت با اشتغال بخش خصوصی هست، به طوری که با افزایش درآمد سرانه در دوره جاری و دوره گذشته، اشتغال در بخش خصوصی به ترتیب به میزان ۰/۰۲۹ و ۰/۰۲۳ درصد افزایش می‌یابد. افزایش درآمد سرانه به منزله افزایش سطح و ظرفیت‌های تولید هر نفر است که منجر به افزایش اشتغال در کشور خواهد شد.

میانگین حداقل دستمزد و شهرنشینی نیز دارای رابطه مثبت با اشتغال بخش خصوصی هستند، این روابط برای تفاضلهای مرتبه دوم نیز برقرار است. افزایش حداقل دستمزد می‌تواند با افزایش در سطح تقاضای کالاها و خدمات، باعث افزایش سطح تولیدات کالاها شده و به دنبال آن تقاضا برای عوامل تولید از جمله نیروی کار را افزایش دهد. این تحلیل هم برای حداقل دستمزد دوره جاری و هم برای دوره گذشته صدق می‌کند. با افزایش مهاجرت و نرخ شهرنشینی، نیروی کار نسبت به بخش عمومی، بیشتر به بخش خصوصی جذب شده و در این بخش مشغول به کار می‌شوند.

افزون بر این، با توجه به نتایج به‌دست آمده، اشتغال خصوصی علاوه بر متغیرهای اثرگذار فوق، تابعی از اشتغال خصوصی دوره گذشته خود نیز است. به طوری که اشتغال خصوصی، با یک درصد افزایش در دوره‌ی گذشته خود، اشتغال خصوصی را در دوره جاری ۰/۳۴ درصد افزایش می‌دهد. به طور کلی مقادیر ضرایب برآوردی در این معادله نشان می‌دهد، بیشترین تأثیر بر اشتغال بخش خصوصی، ناشی از خود این متغیر در دوره گذشته است که با افزایش آن در دوره گذشته، اشتغال در دوره جاری نیز افزایش می‌یابد.

بررسی نقش و اثرات سرمایه‌گذاری خصوصی و عمومی ۱۴۱

جدول ۴: نتایج حاصل از برآورد معادله اشتغال عمومی به روش گشتاورهای تعمیم‌یافته

متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره Z	سطح احتمال Z
لگاریتم اشتغال عمومی با یک دوره وقفه	۰/۱۰۳۵	۰/۰۸۲۶	۱/۲۵	۰/۳۱۰
لگاریتم سرمایه‌گذاری عمومی	-۰/۰۱۲۷	۰/۰۰۵۵	-۲/۲۸	۰/۰۲۲
لگاریتم سرمایه‌گذاری عمومی با یک دوره وقفه	-۰/۰۰۴۷	۰/۰۰۷۷	-۰/۶۱	۰/۵۴۵
لگاریتم درآمد سرانه	-۰/۱۰۴۹	۰/۰۳۶۹۹	-۲/۸۴	۰/۰۰۵
لگاریتم درآمد سرانه با یک دوره وقفه	-۰/۰۷۹۶	۰/۰۳۳۳	-۲/۳۹	۰/۰۱۷
لگاریتم میانگین حداقل دستمزد	-۰/۱۸۸۴	۰/۰۵۶۴۷	-۳/۳۴	۰/۰۰۱
لگاریتم میانگین حداقل دستمزد با یک دوره وقفه	۰/۱۵۰۰	۰/۰۴۴۰	۳/۴۱	۰/۰۰۱
لگاریتم نرخ شهر نشینی	-۰/۱۶۳۸	۰/۱۱۰۸۱	-۱/۴۸	۰/۱۳۹
لگاریتم نرخ شهر نشینی با یک دوره وقفه	-۰/۹۶۷۸	۰/۱۴۱۷	-۶/۸۳	۰/۰۰۰
عرض از مبدأ	۸/۷۰۹۴	۰/۸۶۶۸۷	۱۰/۰۵	۰/۰۰۰
آزمون‌های تشخیص و درستی مدل				
آزمون سارگان - Sargan test				
۰/۱۴۷۰	۲۱/۸۸۲۹۲			
آزمون خودهمبستگی سریالی آرانو و باند				
۰/۰۰۰۵	-۳/۴۸۴	AR(1)		
Arellano-Bond test				
۰/۳۸۷۷	-۸/۶۳۸۶	AR(2)		
آزمون والد - Wald test				
۰/۰۰۰۰	۱۸۲/۱۵			

منبع: نتایج تحقیق

نتایج حاصل از برآورد معادله اشتغال عمومی نشان می‌دهد، با افزایش یک درصد در حجم سرمایه‌گذاری عمومی، اشتغال عمومی به میزان ۰/۰۱ درصد کاهش می‌یابد. همین رابطه برای سرمایه‌گذاری عمومی دوره گذشته نیز منفی ولی بی‌معنی هست، به عبارتی با افزایش حجم سرمایه‌گذاری عمومی دوره گذشته، اشتغال در دوره جاری ۰/۰۰۴ درصد کاهش می‌یابد. این نتیجه نشان می‌دهد، سرمایه‌گذاری‌های عمومی صورت گرفته در ایران یا به صورت بهینه و در راستای بهبود بازار اشتغال نبوده یا به دلیل کاهش تولید ناخالص داخلی در طی سال‌های گذشته، حجم سرمایه‌گذاری کاهش یافته و در نتیجه نیروی کار به عنوان نهاده تولیدی نیز کمتر جذب بازار کار شده است. این موضوع در بخش عمومی بیشتر از خصوصی مشهود بوده است.

درآمد سرانه در سطح و با یک دوره تفاضل دارای رابطه منفی با اشتغال بخش عمومی هست، به طوری که با افزایش درآمد سرانه در دوره جاری و دوره گذشته، اشتغال در

بخش عمومی به ترتیب به میزان ۰/۱۰ و ۰/۰۷ درصد کاهش می یابد. تا زمانی که سهم بخش عمومی در اقتصاد بیشتر از بخش خصوصی باشد، افزایش تولید و درآمد باعث افزایش اشتغال در بخش خصوصی نسبت به عمومی خواهد شد. چون در بخش دولتی جذب نیروی کار و استخدامی محدودتر است.

میانگین حداقل دستمزد در سطح دارای رابطه منفی ولی با یک دوره تفاضل دارای رابطه مثبت و معناداری با اشتغال عمومی است. به طوری که با افزایش میانگین حقوق و دستمزد، اشتغال عمومی ۰/۱۸ درصد کاهش و با افزایش این متغیر در دوره گذشته، اشتغال عمومی در دوره جاری ۰/۱۵ درصد افزایش می یابد. در ابتدا به دلیل افزایش حداقل دستمزد، هزینه های نیروی کار برای کارفرمایان افزایش یافته و این امر تمایل آن ها را به استخدام نیروی کار کاهش می دهند ولی افزایش حداقل دستمزد در دوره گذشته، موجب تعدیل هزینه ها و افزایش سطح تولید شده و به دنبال آن تقاضا برای نیروی کار و اشتغال افزایش می یابد.

و متغیر شهرنشینی هم در سطح و هم با یک دوره تفاضل دارای رابطه منفی با اشتغال عمومی است. همانطور که قبلا هم بیان شد، به دلیل آنکه استخدام در بخش عمومی محدودتر از بخش خصوصی است، لذا با افزایش مهاجرت و شهرنشینی در ابتدا تقاضا برای جذب نیروی کار در بخش خصوصی افزایش می یابد.

افزون بر این، با توجه به نتایج به دست آمده، اشتغال عمومی علاوه بر متغیرهای اثرگذار فوق، تابعی از اشتغال عمومی دوره گذشته خود نیز است. به طوری که اشتغال عمومی، با یک درصد افزایش در دوره ی گذشته خود، اشتغال عمومی را در دوره جاری ۰/۱۰ درصد افزایش می دهد. به طور کلی مقادیر ضرایب برآوردی در این معادله نشان می دهد، بیشترین تأثیر بر اشتغال بخش عمومی، ناشی از نرخ شهرنشینی دوره گذشته است که دارای اثر کاهشی ۰/۹۶ درصدی بر اشتغال عمومی دوره جاری است. این نتیجه به وضوح نشان از بالا بودن سهم دولت در اقتصاد و ناکارایی های صورت گرفته در جذب نیروی کار و بهبود بازار اشتغال است.

بررسی نقش و اثرات سرمایه‌گذاری خصوصی و عمومی ۱۴۳

جدول ۴: نتایج حاصل از برآورد معادله اشتغال کل به روش گشتاورهای تعمیم‌یافته

متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره Z	سطح احتمال Z
لگاریتم اشتغال کل با یک دوره وقفه	۰/۱۴۶۵	۰/۰۶۴۳۱	۲/۲۸	۰/۰۲۳
لگاریتم سرمایه‌گذاری خصوصی	۰/۰۳۱۸۸	۰/۰۱۴۲۵۹۹	۲/۲۴	۰/۰۲۵
لگاریتم سرمایه‌گذاری خصوصی با یک دوره وقفه	۰/۱۲۵۶	۰/۰۳۳۴۷	۳/۷۵	۰/۰۰۰
لگاریتم سرمایه‌گذاری عمومی	-۰/۰۰۴۷	۰/۰۰۲۳	-۱/۴۴	۰/۱۵۰
لگاریتم سرمایه‌گذاری عمومی با یک دوره وقفه	-۰/۰۰۵۹	۰/۰۰۵۴	-۱/۱۰	۰/۲۷۲
لگاریتم درآمد سرانه	-۰/۰۸۴۴	۰/۰۲۴۹	-۳/۳۹	۰/۰۰۱
لگاریتم درآمد سرانه با یک دوره وقفه	-۰/۱۵۸۰	۰/۰۳۴۴	-۴/۵۹	۰/۰۰۰
لگاریتم میانگین حداقل دستمزد	-۰/۳۹۶۰	۰/۰۷۶۳۳	-۵/۱۹	۰/۰۰۰
لگاریتم میانگین حداقل دستمزد با یک دوره وقفه	۰/۲۷۲۴	۰/۰۵۴۸۶	۴/۹۷	۰/۰۰۰
لگاریتم نرخ شهرنشینی	-۱/۳۶۲۳۶	۰/۴۰۴۷	-۳/۳۷	۰/۰۰۱
لگاریتم نرخ شهرنشینی با یک دوره وقفه	-۱/۲۱۰۲۹۳	۰/۱۶۳۰	-۷/۴۲	۰/۰۰۰
عرض از مبدأ	۱۸/۳۹۵۸۶	۲/۱۹۸۸	۸/۳۷	۰/۰۰۰
آزمون‌های تشخیص و درستی مدل				
آزمون سارگان - Sargan test				
۰/۸۳۴۱	۱۶/۴۷۷۳۴			
آزمون خودهمبستگی سریالی آراتو و باند				
۰/۰۰۰۱	-۴/۰۲۵۶	AR(1)	Arellano-Bond test	
۰/۲۹۰۶	-۱/۰۵۶۹	AR(2)		
آزمون والد - Wald test				
۰/۰۰۰۰	۱۳۲/۷۱			

منبع: نتایج تحقیق

نتایج حاصل از برآورد معادله اشتغال کل نشان می‌دهد، با افزایش یک درصد در حجم سرمایه‌گذاری خصوصی، اشتغال کل به میزان ۰/۰۳ درصد افزایش می‌یابد. همین رابطه برای سرمایه‌گذاری خصوصی دوره گذشته نیز مثبت و معنادار هست، به عبارتی با افزایش حجم سرمایه‌گذاری خصوصی دوره گذشته، اشتغال کل در دوره جاری ۰/۱۲ درصد افزایش می‌یابد.

در مورد سرمایه‌گذاری عمومی وضعیت متفاوت است، با افزایش یک درصدی در حجم سرمایه‌گذاری عمومی دوره جاری و دوره گذشته، اشتغال کل به ترتیب ۰/۰۰۴۷ و ۰/۰۰۵۹ درصد کاهش می‌یابد. البته هر دو این روابط از سطح معناداری لازم برخوردار نمی‌باشند. نتایج بدست آمده در مدل نهایی و کلی اشتغال، حاکی از اهمیت سرمایه-

گذاری خصوصی در جذب نیروی کار و ناکارایی سیاست‌های سرمایه‌گذاری عمومی است. که در دو مدل دیگر نیز به تفکیک همین نتایج بدست آمدند. درآمد سرانه در سطح و با یک دوره تفاضل دارای رابطه منفی با اشتغال کل هست، به طوری که با افزایش درآمد سرانه در دوره جاری و دوره گذشته، اشتغال به ترتیب به میزان $0/08$ و $0/15$ درصد کاهش می‌یابد. از آنجایی که سهم دولت در اقتصاد بیشتر از بخش خصوصی است، اثرگذاری درآمد سرانه بر اشتغال کل منفی است. میانگین حداقل دستمزد در سطح دارای رابطه منفی ولی با یک دوره تفاضل دارای رابطه مثبت و معناداری با اشتغال کل است. به طوری که با افزایش میانگین حقوق و دستمزد، اشتغال کل $0/39$ درصد کاهش و با افزایش این متغیر در دوره گذشته، اشتغال کل در دوره جاری $0/27$ درصد افزایش می‌یابد. و متغیر شهرنشینی هم در سطح و هم با یک دوره تفاضل دارای رابطه منفی با اشتغال کل است. افزون بر این، با توجه به نتایج به‌دست آمده، اشتغال کل علاوه بر متغیرهای اثرگذار فوق، تابعی از اشتغال دوره گذشته خود نیز است. به طوری که اشتغال کل با یک درصد افزایش در دوره‌ی گذشته خود، اشتغال کل را در دوره جاری $0/14$ درصد افزایش می‌دهد. به طور کلی مقادیر ضرایب برآوردی در این معادله نشان می‌دهد، بیشترین تأثیر بر اشتغال بخش کل، ناشی از نرخ شهرنشینی دوره جاری است که دارای اثر کاهشی $1/36$ درصدی بر اشتغال کل است.

۶- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در این پژوهش تلاش شده است به بررسی اثرات پویای (وقفه مرتبه اول) سرمایه‌گذاری خصوصی و عمومی بر اشتغال در ۳۰ استان کشور طی دوره زمانی ۱۳۹۴-۱۳۸۴ و با بهره‌گیری از روش گشتاورهای تعمیم‌یافته پرداخته شود. نوآوری این پژوهش علاوه بر استفاده از داده‌های ترکیبی استان‌های ایران، تفکیک و بررسی مجزای سرمایه‌گذاری خصوصی و عمومی بر اشتغال در سه مدل؛ اشتغال کل، اشتغال عمومی و اشتغال خصوصی است. در کنار سرمایه‌گذاری از متغیرهای مستقل دیگری نیز همچون؛

میانگین حداقل حقوق و دستمزد، درآمد سرانه و نرخ شهرنشینی نیز استفاده شده است. لازم به ذکر است به دلیل آنکه بازار نیروی کار تحت تأثیر عوامل جاری و گذشته است، لذا تمامی متغیرهای مورد استفاده در مدل‌ها به صورت پویا و با یک دوره وقفه وارد شده‌اند.

نتایج برآورد مدل اشتغال خصوصی حاکی از بهبود بازار اشتغال ناشی از افزایش سرمایه‌گذاری خصوصی می‌باشد که این رابطه مثبت نه تنها در دوره جاری وجود دارد بلکه تابعی از سرمایه‌گذاری دوره گذشته نیز هست. همواره در نظریات و مطالعات اقتصادی به جهت کاهش اندازه دولت و بهبود عملکرد آن، تأکید به حمایت از بخش خصوصی شده است. نکته‌ای که در نتایج این مطالعه کاملاً مشهود است، چرا که در برآورد مدل اشتغال عمومی، تأثیر سرمایه‌گذاری عمومی در دوره جاری و گذشته بر اشتغال این بخش منفی و معنادار بوده است. به عبارتی سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته توسط دولت طی دوره زمانی مورد بررسی نتوانسته است باعث بهبود بازار اشتغال و برطرف کردن معضل بیکاری در کشور شود. این نتیجه حتی در مدل کلی اشتغال نیز مشهود است، بررسی همزمان سرمایه‌گذاری خصوصی و عمومی و تأثیر آن بر اشتغال کل، نشان از اثر مثبت سرمایه‌گذاری خصوصی و اثر منفی سرمایه‌گذاری عمومی بر اشتغال کل است.

چنانچه بخش دولتی بیش از حد بزرگ شود، منجر به خروج بخش خصوصی (ازدحام دولت) می‌شود. این امر در کشوری مانند ایران که جهت‌گیری اقتصاد به سوی یک اقتصاد دولتی است موجب شده تا حجم زیادی از تصمیم‌ها توسط دولت اتخاذ شود. این روند سبب تغییر شرایط اقتصادی و افزایش نرخ ریسک و به نوبه خود اختلال در امر سرمایه‌گذاری می‌شود.

درآمد سرانه در مدل اشتغال خصوصی دارای رابطه مثبت و معناداری با اشتغال بود ولی در مدل اشتغال عمومی و کل این رابطه معکوس است. می‌توان استدلال نمود که تا

زمانی که سهم بخش عمومی در اقتصاد کشور بیشتر از خصوصی است، با افزایش تولید ایجاد شغل کمتر است. به دلیل آنکه در بخش دولتی با محدودیت استخدامی مواجه هستیم، نمونه بازر آن جذب نیروی جدید کاری است که همواره بخش دولتی کارگران کمتری را استخدام می کند، حتی با افزایش تولید.

در راستای رفع موانع سرمایه گذاری و حمایت از تولید در اقتصاد کشور و بهبود بازار نیروی کار و اشتغال، به نظر می رسد که توجه به راهکارهای جامع و کلان نگر ضروری است. چرا که در کشور ایران ابعاد و موانع پیش روی سرمایه گذاری بسیار بوده و رفع آن ها به برنامه ریزی همه جانبه نیازمند است. با وجود این، ارائه پیشنهادهای ذیل در بهبود فرایند سرمایه گذاری اقتصاد کشور از اهمیت خاصی برخوردار است:

- حمایت از سرمایه گذاری بخش خصوصی و ایجاد شرایط یکسان و غیر تبعیض آمیز بین بخش های دولتی و خصوصی
- بازنگری در صدور مجوزها در راستای شفاف سازی و جلوگیری از تفسیر پذیری آنها که موجب حذف رانت ها شده و بخش خصوصی را برای سرمایه گذاری جدید تشویق می کند.
- اتخاذ سیاست های اقتصادی جهت سرمایه گذاری های بخش دولتی در تخصیص کارا تر منابع سرمایه ای و زیرساخت های کشور
- ایجاد ثبات اقتصادی جهت فراهم نمودن بستر مناسب برای سرمایه گذاری های بخش خصوصی

منابع:

- Abbas Rizvi, S, & Nishat, M. (2009). The Impact of Foreign Direct Investment on Employment Opportunities: Empirical Evidence from Pakistan, India and China, 48: 841-851.
- Afshah Anvari, S. M. E. & Marashi, H. (1393). The Effect of Investment on Employment and Income in the Industrial Sector Using the Pattern of Self Returning, 1-12. [In Persian]
- Amir Nezhad, H. (1394). The Impact of Value Added and Investing on Agricultural Employment, Entrepreneurship and Agriculture, 3 (2): 34-27. [In Persian]

- Amini, A. (1381). Analysis of Factors Affecting Labor Demand in Economic Sectors and Employment Prediction in the Third Development Plan, *Journal of Program and Budget*, vol74: 112-119. [In Persian]
- Azevedo, A. & Paxson, D. (2014). Developing real option game models. *Eur. J. Oper. Res*, 237(3): 909–920.
- Azman, S., W.N.W. Law, H., & Ahmad, H. (2010). FDI and economic growth: New evidence on the role of financial markets, *Economics Letters*, Elsevier, 107(2): 211-213.
- Barbosa, D., Carvalho, V. & Pereira, P. (2015). Public stimulus for private investment: An extended real options model, *Economic Modeling*, (52), 742–748.
- Beugelsdijk, S., C.j.Zwinkels, R., & Smeets, R. (2008). *International business Review*, 17(4):452-472.
- Bilali, H. & Khalilian, S. (1382). The Impact of Investment on Employment and Labor Demand in Iranian Agriculture, *Agricultural and Development Economics*, 41, 42 (11): 117-118. [In Persian]
- Chaudhuri, S. & Banerjee, D. (2010). FDI in Agricultural Land, Welfare and Unemployment in a Developing Economy, *MPRA*, 25: 1-27.
- Chen, S. (2012). The Effect of Foreign Direct Investment (FDI) on Employment in China, *Journal of Economic Analysis & policy*, 6: 341-434.
- Elberfeld. W., Gotz, G. & Stahler, F. (2004). Vertical foreign direct investment, Welfare, and employment. *Journal of Economic Analysis & policy*, 5(1): 2194-6108.
- Falk. M, koebel.B, (2004). The impact of office machinery and computer capital on the demand for heterogeneous labour, *labour economics*, 11(1):302-309.
- Gholamali, Asgari, M. (1390). The Effect of Private and Governmental Investments on Economic Growth in Iran, *Journal of Applied Economics*, 2 (5): 100-120. [In Persian]
- Ghomi, R. (1376). "Government Investment - Private Investment and the Challenge of the (crow dingout) in Iran, *Institute for Advanced Research in Planning and Development*, 20 (2): 90-99. [In Persian]
- Hassanzadeh A. (1384). The Effect of Overflow of Foreign Direct Investment (Job Gap) on Employment in Iran's Industrial Industries, *Quarterly Economic Reviews*, 4 (2): 1-20. [In Persian]
- Jude, C., Ioana, M. & POP, S. (2016). Employment effects of foreign direct investment: New evidence from Central and Eastern European countries, *International Economics*, (145), 32–49.

- Kajjani, A. & Ghavidel, S. (2006). The effect of overflow of foreign direct investment on skilled and non-operational employment of Iran, *Journal of Economic Research*, (76): 29-50. [In Persian]
- Masih, A., Mansur M., and Rumi Masih. (2002), Propagative Causal PriceTransmission among International StockMarkets: Evidence from the Pre- and PostGlobalization Period, *Global FinanceJournal*, 13, 63-91.
- Nasibian, Sh. (1385). The Role of Foreign Direct Investment on Iran's Employment, *Economic Research*, 3 (6): 97-122. [In Persian]
- Sidayi, S. I. Bahari, J. Zarei, A. (2011). A Study of the Status of Employment and Unemployment in Iran during the Years 1335-1389, 25: 217 -245. [In Persian]